

UMMÆLI. Søgan hongur væl saman, sigur Bergljót av Skarði í hesum ummæli av »Heiminum Forna«, har hon leggur høvuðsentin á seinnu bókina »Ferðin til Zambora«. Fyrru bókina ummældi Jógvan Isaksen seinasta Vikuskipti. – Hetta er ein virðiligur kappingarneyti hjá Pikachu og øðrum Pokémonnum og øllum teimum lögnu verunum, sum børnini samla uppá, sigur Bergljót

Bergljót av Skarði, studentaskúalærari: »Heimurin forni« er ein virðiligur kappingarneyti hjá Pikachu og øðrum Pokémonnum.

Mynd: Jens Kr. Vang

Mitt í einum ævintýri

FANTASY-BÓK

Bergljót av Skarði

Annfinnur í Skála: Heimurin Forni 2 »Ferðin til Zambora«. Umslag: Hannis Egholm. 267 bls. Sprotin 2000.

At vera við í einum ævintýri, filmi ella telduspæli - virtual reality – er eitt tema í nýggju skaldsøguni eftir Annfinn í Skála, har drongurin hugsar:

»At lesa um ævintýr var eitt, men sjálvur at vera við í einum ævintýri, sum vit og skil segði var vit-leyst, ein dreymur ella rættari ein marrudreymur, tað var nakað heilt annað.«

Heimurin forni er skaldsøga til stór børn, ung og vaksin. Hon er í tveimum bindum, fyrra bind eitur »Hjá dvørgum í Níðafjøllum« og seinna »Ferðin til Zambora«. Tað er stór-hending í føroyskum bókmentum, at ein so modernað skaldsøga skrivað á føroyskum kemur út. Ævintýrsøga stendur fremst, Heimurin forni er nevniliga mitt í tí ráki, sum vit uppliva á bókmentatøkinum. Tað yvir-nattúrliga, gandaheimur og gandaverur, uttanjarðarverur ella aliens. Vit lærdu at lesa tað við Tolkien, hansara hobbar og Lisa í Leikalandi eru klassikarar. Seinni eru x files og aliens filmar vorðnir partur av okkara gerandisdegi, hvør hevur ikki grundað um tíðarmaskinur og tíðar-lummar, og ævintýrsøgan

hevur eisini nógv saman við telduspølum.

Annfinnur í Skála kennir alt hetta og dugir at gera eina spildurnýggja føroyska ævintýrsøgu við øllum hesum í huga. Millumtekstleikin umfatar t.d. Føroyingasøgu, íslendinga-søgur, indianarafilmar og krígsfilmur: »Kjartan kom knappliga at minnst ein gamlan, spennandi krígs-film við Richard Burton og Clint Eastwood. Hann æt Arnarreiður, gjørdi hann ikki? Spannandi filmur!« (Bind 1, bls.170)

Kjartan og Hallbera eru tvey 18 ára gomul ungfólk, sum enda í eini fornari tíð, tey verða tikin av dvørgum og send eina sera vanda-mikla ferð. Endamálið er at bjarga heiminum undan rangaroki. Umframt dvørgaheim, vitja tey eis- ini álvaheim og tann ræðu- liga staðin Xalar í varg-mannalandi. Á vegnum fáa tey hjálp frá bóndanum Oddvaldi og syni hansara Arngrími, sum kemur við teimum. Tey verða tikin til fanga – fyrst Hallbera og seinni Kjartan – men eftir nógv brøgd og nógvur list- ir sleppa tey heim aftur. Ferðin er sera spennandi, og lesarin livir seg inn í ævintýrheimin.

Umhvørvið, bæði náttúr- an og hús og borgir eru sera nágreiniliga og real- istiskt lýst, til dømis í bindi 1 bls. 157 og 213. Eitt kort er sett fremst í bókini, so at vit fáa fylgt Hallberu og Kjartani á ferðini.

Lýsingin av tí falska smílandi høvuðsmanninum

hjá tí ónda Zaroki kongi minnir um myndir av her-monnum ella herførarum frá seinni tíðum, og mið- aldarkenda og vápnini skapa óhugna. Nógv av søgugongdini hevur sínar paralellir í okkara egna heimi og okkara egnu tíð ella stutt undan okkara tíð – eisini føroyskari søgu.

Eitt sum er serstakliga hugfangandi við bókini er málið ella rættari sagt mál- ini. Tað føroyska er lýtar- leyst, samstundis sum tað spælir sær við munin á talaðum máli anno 2000, sum Hallbera og Kjartan tala og so málinum eini 1000 ár framanundan, sum Arngrímur tosar. So- leiðis fær høvundurin á jaligan hátt gjørt viðmerk- ingar til føroyskt nútíðar- mál sum eitt framhald av elligomlumi máli, og sum allatíðina er í broyting. Fleiri orðarør eru nevnd í hesum sambandi, tí at Hallbera og Kjartan mega týða talumálsorðini fyri Arngrími – t.d. idé – hug- skot; farligir – vandamíkl- ir. Og hinvegin nýtir Arn- grímur orð sum ikki eru so eyðskild hjá hinum báðum eitt nú fáa eftirlæti – vera forkelað.

Eisini nútíðarføroyingar tosa ymiskt sínamilum t.d.sigur tann romantiska Ingibjörg »sum her er vak- urt«, tá ið tey eru úterð og: »her er pent, ha?« sig- ur Áki um sama landslag. Eitt annað málsligt stíl- brigdi í bókini er orðafell- ini, t.d. leggja sjógv ímill- um, binda um heilan fing- ur, bera blak fyri eyguni á – her sæst orðabókarmað-

urin Annfinnur rættiliga dusa sær.

Málið er fjølbroytt við einum pedagogiskum tanka aftanfyrri. Staðar- nøvnini eru eisini nakað fyrri seg, eins og í veruleik- anum eita steinar og gjáir eftir, hvussu landslagið sær út ella hendingum, sum har eru farnar fram, enn eitt dømi um, hvussu vandaliga høvundurin arbeiðir.

Enn meiri forkunnugt er, at spildurnýggj mál (ella rættari sagt elligomul, ný- liga uppdagað mál) verða løgd fram í bókini – dvørga-, álva- og varg- mannamál. Tey bæði Hall- beru og Kjartan skilja ikki hesi mál, og tað ger lesarin heldur ikki, tað elvir óhugna og ókir spenning- in, tá ið hesir óhugnaligu vargmenn, sum eru úlvar, sum eru umskaptir til menn práta saman yvir høvðinum á teimum, sum í hesum broti tá ið Kjartan er tikin til fanga.

»Zarok kom inn og setti seg í hásetið. Tá ið hann hevði sett seg, leit hann kaldliga út yvir manna- mógvuna, so gav hann tekin við veldisstavinum, og dynnar við vestara endaveggin brustu upp, og Kjartan varð skumpaður fram eftir gólvinum. Hann var ikki bundin, men fekk illa gingið, so hann varð bæði stýðjaður og sjúgvað- ur frameftri.

Fólk eygleiddu hann. Summi fóru á føtur fyrri at siggja betur. Við eitt skar manna- mógvan í róp – Braatisak hinnizi kunderu! dundi Persónalýsingin er væl-

stevfast í riddarasalinum. Zarok hevjaði veldis- stavin, og aftur var deyða- kvirt« (bls. 74) og seinni: »Meðan teir prátaðu og drukku, fór hundurin yvir til Zarok við kjøtbeininum í kjaftinum. Hann læt við halanum. Zarok klappaði honum uttan at hyggja nið- ur, men tá ið hann kindi honum um trýnið, varnað- ist hann, at Daka hevði okkurt í kjaftinum. Hann hugdi niður og sá beinið. Hann sprakk so algoystur á føtur, at steypið hvølvdist, og vinið rann út á borðið – Sakkugatim Dakhis stratta! Hann leit aftur at Horuki – Kannuliz varna!

Horuk fór beinanvegin út.

Litla løtu seinni kom Horuk innaftur saman við øðrum vaktarmanninum. Zarok segði harðmæltur – Psinni u psinnar utasta anazatatots, veilká satta- nukk?

Hallbera sá bara vangan á vaktarmanninum, men hon skilti á lagnum, at hann var ræddur.« (bls.59) Fremst í bókini eru setn- ingarnir á hesum fornu málum týddir til føroyskt, men teir eru ikki so nógv- ir, at tað elvir til, at tú missir tráðin.

Annfinnur í Skála hevur í fleiri ár arbeitt við orða- bókum, og hetta kemur til nytta her, hansara áhugi fyrri etymologi og stóra málsliga vitan eru sjónsk í hesum langt síðani út- deyðu málum. Málini eru heilt týðiliga av germansk- ari rót og hava fjølbroytt bendingarlag.

Persónalýsingin er væl-

eydnað, sambandið ímill- um Hallberu og Kjartan broytist, tey verða væl og meiri enn væl. Tey eru bæði skúlanæmingar, og lærarin Annfinnur í Skála fær eisini prógvað, at skúlakunnleiki kann vera hentur í vandans stund.

Stuttligt er eisini at siggja, at høvundurin ar- beiðir medvitað við kyns- rollumynstri við at lata dreingin og gentuna tjakast um slíkt og eisini við at lata tey kappast á jøvnum føti, og í álvaheimi eru bara konufólk ella konu- álvar í ovastu leiðslu eins og tað bert eru menn í leiðsluni í Skuggana landi. Vit hitta eisini foreldur teirra, og sjónarhornið skiftir ímillum nógvar per- sónar. Foreldrini eru í Havn ár 2000, so søgan hevur eisini eitt »Back to the future« tema.

Tá ið Hallbera og Kjart- an eru komin heim, siga tey frá síni ferð: »Símun segði, at hann hevði eisini ilt við at trúgva søgu teirra, men hon hekk so væl saman – eisini í smálutum, so hava tey pentað hana saman, so mugu tey hava fyrireikað seg í langa tíð.« (bls.202)

Eg veit ikki hvussu langa tíð Annfinnur hevur brúkt um at penta hetta saman, men søgan hongur væl saman eisini í smálut- um, og eg hugsi, at Heim- urin forni er ein virðiligur kappingarneyti hjá Pika- chu og øðrum Pokémonn- um og øllum teimum lögnu verunum, sum børn samla uppá.

BÓKAUMMÆLI

Inge Knutsson

I en vacker essä om sin store landsman William Heinesen har den färöiska författarinnan och musike- ren Oddvør Johansen skri- vit att det är hennes över- tygelse, att det i varje litet människoöde på jorden finns stoff till en hel roman. Med tanke på att verkligheten oftast över- träffar dikten är det inte svårt att dela hennes uppfattning.

Det är knappast någon överdrift att påstå att svenska romaner i allmän- het skildrar personer i de övre samhällslagren. Hos oss tycks det råda ett slags tyst samförstånd om att ju obetydligare en människa är – mått i pengar, infly- tande, materiell status, berömmelse – desto oin- tressantare är hon. Ur den

felsynen följer också att sorg och glädje, förtvivlan och vrede, liksom allt annat mänskligt, förutsätts vara djupare, och mer fängslade, ju högre upp i samhällsklasserna man kommer.

Färöarna har aldrig haft någon börsadel, bara ett fåtal penningaristokrater. I ett litet samhälle som det färöiska blir vad vi brukar kalla den lilla människan plötsligt stor. I denna vin- darnas och de väldiga vatt- nens värld påminns alla människobarn samtidigt om att de som biologiska varelser är bräckliga rön.

Oddvør Johansen (f. 1941) har liksom de flesta av sina färöiska kolleger direktkontakt med folk- djupet och avlyssnar män- niskornas hemligheter och det gripande i deras öden. Hon gjorde en ovanligt övertygande debut 1982

med romanen Lívssins summar, som översattes till bl.a. svenska (Livets sommar), har publicerat ytterligare en roman, en novellsamling och ett par barnböcker, samt den nu till Nordiska rådets litte- raturpris nominerade

Í morgin er aftur ein dagur (I morgon är också en dag). Debutromanen, som väl har självbiografisk bak- grund, skildrar en familjs liv i 1940- och 50-talens Tórshavn, sett genom en ung flickas ögon, den första skildringen i sitt slag i färöisk litteratur. I sin nya bok går Oddvør Johansen längre bakåt i tiden, ända till 1901, och slutar med den brittiska ockupationen av Färöarna år 1940. Huvudpersonen är åter en kvinna, men skild- ringen växer ut till en min- dre kollektivroman, som i

sin tur innehåller en åter- spegling av samhällsut- vecklingen. Bråd död och sjukdom till döds bildar upptakten till historien om Angelika och Enok och alla deras barn, men handlingen drivs framåt av det sträv- samma småfolkets företag- samhet och framtidstro. Deras drömmar, önskemål och planer kolliderar ofta med en verklighet, som politiskt sett styrs av dansk överhet och som försvåras av inhemska potentaters manipulationer.

Oddvør Johansens skriv- sätt och berättarperspektiv erinrar i sina bästa stunder om William Heinesens. Liksom han är hon föga intresserad av romantek- niska experiment; att be- rätta en medryckande historia om vanliga män- niskor så att säga underi- från, och krydda den his-

torien med humor, vemod, indignation, när så behövs, är i stället deras ledstjärna.

Som läsare uppehåller man sig gärna i skenet från den.

Inge Knutsson hevur týtt eitt úrval av stutt- søgunum hjá Jens Paula Heinesen undir heitinum »Vågorna rullar mot stranden«, 1975. Síðani hevur hann týtt yrkingar eftir ymsar høvundar: »Bränning och bleke«. Inge hevur eisini týtt yrkingar, sum hava staðið í bløðum og tíðar- ritum, eins og stuttsøgur, eitt nú í »Avsändare Norden«, 1996.

Harafturat hevur Inge Knutsson týtt eitt stórt úrval av yrkingum hjá Williami Heinesen, »Hemma på jorden«, 1987, og nú arbeiðir

hann við at týða stutt- søgur hjá Williami. Inge hevur eisini skrivað blaðgreinar um føroysk viðurskipti og føroyskar bókmentir. Í stuttum viðtali sigur Inge Knutsson, at hann fegin vil týða enn meira úr føroyskum. Hann hevur eisini týtt fleiri enn fimti bøkur úr íslenskum, 20 úr norskum og seks úr danskum.

Í einum føri hevur Inge eisini fingið yrk- ingar givnar út í bók. Tað var í »Morgonen talar havets språk«, sum kom í 1977.

Oddvør Johansen, sum er ímillum teir rithøvundar, sum skotinir eru upp, at fáa bókmentavirðisløn Norðurlandaráðsins. Avgerðin fellur friggjadagin hin 2. februar fyrrapart.

Mynd: Jens Kr. Vang

Bókmentavirðisløn:

Oddvør í uppskoti